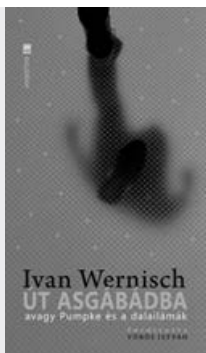

földtörténetivé tágul, majd megszűnik. A zárósorok – „El se hittük, hogy tényleg megszabadított / Minket az időtől ez a nagy szél” (83) – nem csak a történelem egyszerű megszűnését jelzik, hiszen az visszamenőlegesen semmisül meg, a holtak feltámadása által.

Ezzel a világot lezáró – és a kötet utalásaihoz híven erősen keleties kötődésű – darabbal ér véget tehát a *Türeleműveg*, amelyet az első megközelítés nehézsége ellenére is bátran ajánlok. Nemcsak a korábban bemutatott témák, formák, hagyományok, allúziók érdekessége miatt, hanem mert Métayer költészete egyszerű helyzetleírásaiban sem válik banálissá, megkapó, szuggesztív és élményt jelent.

Ivan Wernisch

Út Asgábádba

Fordította: Vörös István

Fiatal Írók Szövetsége – Kalligram
Pozsony, 2019

Nagy Hajnal Csilla

KIETLEN TÖRTÉNETEK, AVAGY ÚTON A RELATIVITÁSBA

Gyanútlanul kényelembe helyezkedünk, és elindulunk az úton. Asgábádba, Ivan Wernisch világába. Mindenféle szerszámok, védőöltözet, túraeszközök nélkül megyünk. Először feszengünk a nemtörődomségtől és a pontosságtól, amik egyaránt ennek a nagyszabású világnak az építőelemei. Egy idő után aztán elfelejtünk feszengeni, és bár még mindig tisztában vagyunk azzal – jobban mondva, átjár minket az érzés –, hogy semmit sem hoztunk magunkkal erre az útra, már azt is

tudjuk, hogy legfeljebb olyasmiket hozhattunk volna, mint gumikacsa, karnis, budibot, templomtorony, esernyő, varrógép, boncaszta. És nagyon jól ellettünk volna ezekkel a tárgyakkal, de egyáltalán nem használtuk volna egymást.

Egy tébolyult mindentudó vezet minket végig ezeken a kietlen történeteken – de nem tébolyult-e vajon az összes mindentudó? Vágtatunk Wernisch világain át, lövészárokból szerzetesi cellába, Csardzsujból Asgábádba, a kocsmából haza, minden egyszerre triviális és földöntúli, folyamatosan megindul alattunk egy újabb történet, és mi sodródunk vele, a legnagyobb természetességgel viselve a legradikálisabb váltásokat is. A kötetet indító, különálló vers, a *Neked, aki sakálpofámra* talán minket szólít meg, talán csak azt a kapcsot, amivel hozzánk ér, jobban mondva azt, amivé válunk ebben a világban, és azt ígéri *neked*, legyél bárki, s így változatos kínzások következményeként „egyre szebb leszél” (10). Egyre szebbek leszünk ebben a káoszban, ebben a cinikus világrendben, amelybe a dadaizmus egyik elindítójának, Hugo Ballnak a versrészletével felvértezve lépünk be ezután. Hogy belenyugodhasunk abba: a jelentés innentől fogva úgy használ minket, ahogyan csak akar. Tárt karokkal adjuk át magunkat a jelentésnek, egy sóhajjal (egy titkon izgatott és elégedett sóhajjal) hunyjuk be a szemünket és adjuk Wernisch kezébe a gyeplőt, a lakáskulcsunkat és legfontosabb tárgyainkat. Miközben szembekerülünk a sakálpofával, mi egyre szebbek leszünk. A sakálpofa pedig ettől kezdve percenként újabb és újabb alakot ölt, cinikus kuncogások közepette.

A legelső, felvezető versen (és még egy kakukktójason) kívül az *Út Asgábádba* szövegei négy típusba, négy térbe oszthatók. Az első csoportba tartoznak azok a versek, amelyek valamilyen háború színterén játszódnak, és hogy épp veszélyhelyzetben vagy egy viszonylag békés pillanatban, az változó. Ezek tulajdonképpen csak egymás kiegészítéseként szolgálnak egyébként is, hisz ahogyan azt a *Kenyérleves* című versből megtudjuk: „Ha nem főzünk, harcolunk, / ha nem harcolunk, főzünk” (56). Egy időn és téren átívelő narrátor meséli el a harc, a pusztulás történeteit, hosszan és érzékletesen, városokat, népeket hívva életre. Ebben a tragédiában (amely átjárja valamelyest a kötet egészét) valahogy mégis utat talál magának a könnyedség, ez pedig azért lehet, mert a versekben megírt tragikum mindennapos és magától értetődő. Azzal együtt, hogy rettenetes és fájdalmas is. A *Reggel szerencsét jósolt az eső* című vers eleve némileg komikus módon szláv szavakkal átszótt szöveggel azokkal az ironikus, a versbeszélő saját puskájához szóló sorokkal

zárul, hogy „le kell tenni aludni, / és jó éjszakát kell kívánni neki” (61), ez pedig valamiféle groteszk gondviselés szintjére emeli a katona és fegyvere közötti bajtársiasságot. Ezekben a versekben minden mindennel összeköttesébe lép. Nem csak holttestekkel megrakott, lángoló templomok, kifosztott falvak vagy épp a folytatódó béke ellentmondásos perspektíváinak történetét hozza el nekünk a szerző, de olyan, bagatellnek tűnő, természetességükben mégis megrázó szentenciákat is, mint például, hogy „a szerelemre gondoltam, hogy ne gondoljak a halálra, / a halálra gondoltam, hogy ne gondoljak a szerelemre” (63).

Mivel a különböző versek szisztematikus és organikus káoszban váltják egymást, egyszerre vagyunk jelen az összes különböző ország, vidék, háború jártá táj lapjain (ezzel egy időben pedig a szerzetesek és a hangulatfestő versek tereiben is), és egyetlen összefüggő halmazza is érik bennünk mindaz, amin az *Út Asgábádba* olvasása közben átesünk. Hiszen mindez egyszerre létezik, és ezt fájdalmasan tisztán érezzük a versek (össze)olvasása közben – olyan világba csöppentünk (és valójában olyan világban élünk), melynek bizonyos pontjain harcok zajlanak, bizonyos pontjain bölcs, de inkább örült szerzetesek vezetik tanítványaikat, bizonyos pontjain a világ művészei dobnak pezsgősüveget medencébe és szolgálólányok koponyájára, bizonyos részei pedig egyszerű, beszédesen kimerevített tájak, életképek.

A szövegek második (persze az, hogy milyen sorrendben sorakoztatjuk őket egymás után, nem annyira lényeges) típusába azok a leginkább rövid versek (időnként haikuk) tartoznak, amelyek mindössze néhány másodperc eseményeit festik le: egy tájat, egy embert, tűzbe csöpögő vért (az ehhez hasonló néhány szöveg átmenetet képez a háborús és a hangulatfestő versek között). Ezek a versek festményként vagy inkább rövid, körbe-körbe futó mozgóképként jelennek meg előttünk – kietlen tájakon, építményekben járunk, hangokat hallunk és szagokat érzünk. A két, egyaránt *Déli forróság* című haikuban például először a helyi sörgyár felől szálló korpaillatot, néhány oldallal később pedig a közcécék közterteken átlebegő bűzét érezhetjük. A hangulatfestő versekben a hiány és a jelenlét szembenállása is tematizálódik. Egy négysoros zárlatában Wernisch azzal az érzéssel hagy minket magunkra, „mintha bejött volna valaki” (66), a *Kocsi-út az erdőben* című versben megírt láb pedig a már fűvel benőtt, de mégis egyértelmű jelenléttel rendelkező kocsinyomban bicsaklik ki.

A versek harmadik típusa leginkább szintén csupán néhány másodperc kidomborításáról szól, de ezeknek a szövegeknek mind létező

személyek a főszereplői: Paul Klee repülőgépeket szignóz, Gabriele D'Annunzio pezsgősüvegeket hajít ki egykori barátnője villája fölött, Peter Hille pedig egy kőpadról fordul le álmában. Ebben a csoportban csupán ez a három szöveg szerepel, ráadásul egymás után, a kötet közepe táján, de véleményem szerint mégis fontos számukra kategóriát fenntartani. Itt ugyanis Wernisch képtelen figurákat és helyszíneket (még akkor is, ha a jelölések valóságok) vonultat fel. Versbeszélőnk, ez a tébolyult mindentudó azonban ebben a három versben – és éppen a könyv közepén – kinyújtja a történelem felé habókos, veszélyes kezét, és beemel a saját világába három művészt (egy festőt és két író), megengedi nekik, hogy szétnézzenek és néhány másodperc erejéig engedjék el magukat, és tegyék ebben a fikcionalizált világban azt, amit amúgy is tennének. Csak ezúttal következmények nélkül. Hiszen a vers elkezdődik, néhány soron keresztül létezik, aztán tovalebeg. Wernisch csak annyit kér a megidézett művészeketől cserébe, hogy papírral és tollal a kezében figyelhesse, mihez kezdenek a nála töltött néhány kusza másodperc alatt. E három szöveg segít átéreznünk a végtére minden világot mozgó relativitást.

A negyedik típusba tartozó szövegekben tébolyult szerzetesek homályos tanaival ismerkedhetünk meg. Vajon ellensúlyozzák vagy erősítik ezek a textusok a háborús verseket, netán egyszerűen szimbiózisba lépnek velük? Egyik sem, és mindkettő. A szerzetesek is ugyanolyan alkotóelemek elvégre, mint a katonák, senki sem vindikál magának hierarchiát. Mindazonáltal Kadó mestertől és Yün-mentől egy egészen eltérő élet képét kapjuk. Szembekerülünk a tanítványok bizonytalanságával, a mesterek bohózatával, és kellemesen feszengve evezünk mi is velük valahol a térben. Hol keressük a racionalitást? Ne keressük sehol. Egyébként miért keressénnk bárhol is a racionalitást? Mit kellett volna tenniük a tanítványoknak, miután Kadó mester azt kérte, üssék meg őt, és elzavarta azt a növendéket is, aki erre képtelen volt, de azt is, aki megtette, majd közölte, hogy a „szófogadás és az engedetlenség a gyenge lélek megnyilatkozása” (22)? A szerzetesek kiszámíthatatlan vezérek, mindent tudnak, hümmögünk és egyetértünk a tanítványokkal (nekünk sincs más választásunk), tébolyukat sosem találjuk felháborítónak. Bölcs téboly. Van jelentése? Mindennek van jelentése. Miért ne lenne? Minek lenne? Mit minek? Ártalmatlan, avantgárd téboly. Szívünkbe zárjuk, bár tudjuk jól, ártalmatlan gondolatokba is bele szoktak pusztulni. Kadó mester fontos dolgokat tanít nekünk az értelem hajszolásáról, az elengedésről, a fegyelemről, Yün-men pedig az igazság

és hazugság között elterülő, egyetlen bizonyos térre irányítja a figyelmünket. És tulajdonképpen mindkettőjük a relativitásnál köt ki.

Végigérünk a könyvön, egy szobában ülünk a két szerzetessel, az összes hadvezérrel és közlegénnyel, öregemberrel és szürreális kakassal, és még ülni akarunk kicsit, mondjuk egy néhány másodperces, körbe-körbe futó mozgóképben, hogy átjárjon minket ez a megfoghatatlan hangulat. Mindeközben megengedő mosollyal ismétlődnek bennünk a stratégiailag jó érzékkel, a könyv végén elhelyezett *Micsoda* című vers sorai, mondjuk az a négy, hogy „meg micsoda mi ez? / micsoda ez mi meg! / mi ez meg micsoda? / ez meg micsoda mi!” (81) De arról a négyről sem kellene megfélekedni, hogy „ez meg micsoda mi? / meg micsoda mi ez! / micsoda mi ez meg? / mi ez meg micsoda!” (80), ahogy a második versszakról sem, arról, hogy „micsoda meg ez mi? / mi micsoda meg ez! / ez mi micsoda meg? / meg ez mi micsoda!” (79) Ez is méltán megérdemli az odafigyelésünket. Hiszen egyáltalán nem elrugaszkodott felvetések ezek: a világ, és benne törekeny életünk bármikor a feje tetejére állhat. És miközben a tanmesék és szófestmények és hadviselések létjogosultak, azt is be kell látnunk, hogy ugyanúgy érvényes időnként csak állni, tehetetlenül ez előtt az állítólag precízen megalkotott létesítmény előtt, amelyet világnak nevezünk. Mert néha egyszerűen mást nem is tehetünk. És néha egyszerűen nincs fontosabb tulajdonunk a tehetetlenségünknel és a saját relativitásunknál. Ezért is annyira ajánlatos és nem elhanyagolható élmény az *Út Asgá-bádba* elolvasása, Vörös István mesteri fordításában.